

At (gen)skabe forbindelser: Økocentriske medieringer

Sara Mosberg Iversen

SDU

Abstract

Human-nature connectedness is regarded as an important factor in relation to both pro-environmental behaviour and general well-being. However, within environmental psychology and nature education, digital media technologies are often regarded as direct causes of declining nature connectedness. On the basis of the assumption that media technologies are created to minimize distances of various kinds, the question of whether media technologies may as well be used to foster nature connectedness is being engaged. To that effect, different examples of the use of media technologies for (re)connecting humans with the rest of nature are discussed.

Introduktion

Indenfor miljøpsykologi og -uddannelse er det ikke ualmindeligt at pege på (skærm)medier som direkte medvirkende til at underminere særligt børns og unges naturforbundethed (jf. Edwards & Larson 2020; Larson et al. 2019; Michaelson et al. 2020; Pergams & Zaradic 2006). Antagelsen om at videofili – kærlighed til skærmmedier – er en af de direkte årsager til faldende forbundethed med resten af naturen i de sidste 40 år tager kun i ringe grad de komplekse forandringer i vestlige børns opvækstvilkår i betragtning. Den er dermed svær at se som andet end et udtryk for mediepanik; et af de mange temaer, som Kirsten Drotner har kastet lys over i sin forskning (1990). Hvis medieteknologier grundlæggende er kommunikationskanaler, skabt for at genskabe verden og mindske afstand – både den tidslige og rumlige, samt den imellem menneskets indre og ydre verden – må de også kunne fungere som redskaber til at genforbinde mennesker med resten af naturen og dermed styrke et økocentrisk verdensbillede. Det er centralt for økocentrisme, at menneskehedens interesser ikke står over resten af naturens, fordi mennesket selv er en del af naturen. Derfor må mennesket også behandle biosfæren og alt deri med respekt og omsorg både for disses egen skyld, men også fordi det er den eneste måde, alle kan trives på. (Matthews 2014, 319)

Særligt i Vesten har mennesker mistet forståelsen for, at vi er en del af naturen frem for herskere, der bare kan bruge alt andet i biosfæren som erstattelig ressource. Den menneskelige dominans har medført forurening af luft, jord og vand, stadig mindre vild natur samt omfattende klimaproblemer, der er en trussel både mod menneskehedens og utallige andre arter (Baum et al. 2019; Ceballos et al. 2015). En myriade af projekter søger allerede at ændre noget af den ødelæggelse, som mennesket er årsag til, men indtil videre er det lang fra nok. Det er ikke mangel på løsninger eller ressourcer, der gør, at vi som menneskehed er i gang med at gøre for lidt alt for sent. Måske er det ikke en gang (kun) på grund af

manglende vilje. Den måde, hvorpå befolkningen i de industrialiserede lande langt hen ad vejen lever med resten af naturen på, er indgroet i den vestlige civilisation i mere end 2000 år og dermed svær at ændre (Herman 2016; White 1967). Den er central i vores store historier; først de religiøse og senere de videnskabelige, ligesom den er det i de praksisser, der er vokset ud af denne tænkning.

Miljøpsykologi og bæredygtighedsstudier peger på, at hvis den eksisterende relation mellem mennesket og resten af biosfæren skal ændres til det bedre, kræver det, at vi igen kan knytte stærke og respektfulde forbindelser med den natur, vi er en del af (Martin & Czellar 2017; Charles et al. 2018; Mackay & Schmitt 2019). Vi har så at sige brug for at genskabe os selv som natur. Men hvordan kan vi gøre dette, når vi ikke deler sprog og udtryksform med gråspurve, sandsten eller egetræer? Her vil jeg diskutere medieteknologier potentiale for at øge menneskers naturforbundethed ud fra den præmis, at et mediums grundlæggende funktion er at overvinde afstand. Først introduceres naturforbundethed kort som begreb. Herefter diskuterer jeg på grundlag af eksempler, hvilken rolle medieteknologier kan spille i forhold til at bygge bro over den konkrete og konceptuelle afstand mellem mennesket og resten af naturen.

Naturforbundethed

Ifølge Thomas Beery og Daniel Wolf-Waltz (2014) er "naturforbundethed" ("human-nature connectedness", "environmental connectedness") et begreb, der i stigende grad bliver benyttet indenfor felter som miljøpsykologi, geografi samt forskning i miljø og bæredygtighed. De forklarer, at begrebet betegner:

[...] the experience of and direct encounter with generalized, or nonspecific, "nature" and the possible emotional and/or cognitive relationship between the individual and nature that develops from these experiences.

(Beery & Wolf-Waltz 2014, 198)

Der er altså fokus på tilknytning til, identifikation med og relation til naturen. Ives og medforfattere (2017, 107-108) har i et systematisk review af den engelsksprogede forskning om menneske-naturforbundethed fra 2010-2015 identificeret tre overordnede fokuspunkter: 1) et erkendelsesmæssigt, som kvantitativ undersøger individers psykologiske karakteristika eller filosofiske forståelse i relation til deres holdning til miljøbeskyttelse; 2) et oplevelsesmæssigt, der kvalitativt undersøger individer og grupper følelsesmæssige tilknytning til og oplevelse af natur; samt 3) et stedorienteret, som undersøger specifikke steder og menneskers relation til disse kvantitativt. Naturforbundethed italesættes nogle gange som "reconnection" (Ives et al. 2018) og understreger dermed en forståelse af, at mennesket som naturkultur-væsen (Haraway 2003) grundlæggende ikke står udenfor naturen, men i mange kulturer med tiden er blevet konceptuelt og praktisk afkoblede. Det er en forståelse, jeg deler her.

Det er især to antagelser, som har skabt interesse for at undersøge naturforbundethed: 1) at personer med stor naturforbundethed passer bedre på (resten af) naturen og 2) at større naturforbundethed øger menneskers sundhed (Ives et al. 2017). Begge disse forhold er da også ofte genstand for undersøgelse i forskning med fokus på naturforbundethed (fx Capalidi et al 2015; Chawla 2020; Fretwell & Greig 2019; Mackay & Schmitt 2019). Ives og medforfattere (2018, 1374-1375) peger på at individer og samfundets naturforbundethed kan styrkes på både overfladiske og mere grundlæggende niveauer, og at der er behov for begge dele:

Wholesale sustainability transformation may require interventions at deep leverage points, since sustainability solutions ultimately hinge upon “value and belief systems, at levels ranging from individuals to societies” (Fischer et al. 2012a). Interventions that connect people to nature emotionally and philosophically have the greatest potential here. For example, art has the capacity to transcend the cognitive mind and convey meaning through visceral experience [...].

(Ives et al., 2018, s. 1394)

Eksempler på det første er mindre adfærdsændringer, som ikke i sig selv ændrer den store sammenhæng, fx indsamling af affald i naturen eller deltagelse i projekter med byhaver. Det er dog også nødvendigt på grundlæggende vis at arbejde med det verdenssyn, der erkendt eller uerkendt informerer menneskelig praksis, fordi det er her, potentialet for de store, systemiske forandringer ligger.

Hvad enten der er tale om interventioner på det mest overfladiske eller dybe niveau, så spiller naturmødet en central rolle. Ordet ”møde” signalerer en begivenhed, der overskrider det rent informative. Der skabes en forbindelse, oprettes en relation. Disse naturmøder har ikke bare en fysisk-afektiv dimension i form af væren med resten af naturen. De har også en mental dimension, som bl.a. handler om at erkende slægtsskab, skabe forståelse for medleven i samme habitat og opbygge en grundlæggende respekt (Ives et al. 2018).

Medieforstærkede naturmøder

Medieteknologier kan formidle naturmøder på mange forskellige måder. De bygger bro over lange afstande, gør det usynlige synligt og giver os adgang til at høre det, der er udenfor den menneskelige kapacitet at høre. Det er fx et seismometer anbragt højt oppe på den fritstående sandstensklippe Castleton Tower i Utahs Castle Valley, der giver mulighed for, at mennesker kan høre den lyd, klippen udsender (Moore et al. 2019). Denne lyd, som bjerge skaber i deres stadige pulseren sammen med landskabet og vældige kræfter fra natur og industri, beskriver forfatter og aktivist Terry Tempest Williams som jordens puls:

For those of us living in the valley, what we have intuited has been confirmed. Castle Rock is alive. And I just want us to listen to the pulse of earth – Castleton Tower. [buldrende lyd] The earth has a pulse, as do we. No separation. Our pulse, the pulse of Earth, Castleton Tower, is relational, born out of love and grief, disturbance and stillness at once.

(Harvey 2020)

Det er altså ved medieteknologiers mellemkomst, at sandstensklippens lyd bliver hørbar for mennesker. Denne åbenbarede ”stemme” forlener det høje spir med en form for liv og tydeliggør dets relationelle kvaliteter. Der er ikke bare tale om en sten, men om et naturelement, der vibrerer med resten af naturen. Det er ikke ligesom planter eller dyr, men har alligevel et slægtskab også med mennesket, der er ”tæt nok på”, til at der kan opstå en pludselig genkendelse. Som det fremgår af citatet, føler mange af de lokale allerede en tilknytning til Castleton Tower, men dens buldren bliver et yderligere anknætningspunkt; en fælles puls, en fælles væren i det biosfæriske system. Det vigtige her er netop at få øjnene op for forbundetheden; at både klippen, mennesket, skorpionen og floden bebor, former og er formede af det samme miljø, hvis beståen og sundhed, de alle er afhængige af.

Filmkameraer kan også spille en stor rolle i forhold til at gøre resten af naturen tilgængelig for mennesker. Jeg hævder ikke, at enhver naturfilm skaber naturforbundethed, for det er næppe tilfældet. Dog vil jeg argumentere for at film med mødet som centrum, hvad enten det er mellem mennesker og andre arter eller mellem forskellige non-humane arter, har dette potentiale. En sådan film er *Hvad jeg lærte af en blæksprutte* (Windemuth, Ehrlich, & Reed 2020). Filmen fokuserer på mødet mellem en almindelig blæksprutte og naturfotograf samt fridykker Craig Foster og følger det intelligente lille dyr det meste af dets korte liv. Vi ser hende jage, lege med fisk, undgå hajer på utrolige og kreative måder, ligesom vi ser hende nærme sig den menneskelige besøgende i hendes undervandsverden og udforske dette fremmede væsen. Endelig bliver vi vidne til, hvordan hun lægger æg, og som enhver blækspruttehun giver sit liv for at sætte en ny generation i verden. Det der gør denne film anderledes end de fleste naturfilm er, at den fokuserer på blæksprutten først og fremmest som et relaterende og relaterbart individ, snarere end som en genstand for lærerig eller spektakulær dokumentation (om end filmen er både lærerig og spektakulær).

Afslutningsvis vil jeg nævne et ældre medie, nemlig den trykte bog. En bog som Peter Whollebens *Træernes hemmelige liv* (2016) har, som man fx kan se på de mange læserkommentarer på websitet *Good reads*, været med til at åbne millioner af læsers øjne for, at træer kommunikerer med og hjælper hinanden og indgår i komplekse relationer med deres omgivelser. Bogen er blevet utrolig populær blandt såkaldte ”almindelige mennesker”, mens den har været en torn i øjet på mange forskere, som mener at Wholleben blander videnskab og ønsketænkning i sin følelsesladede antropomorfering af træer (Kingsland 2018). Mens det er problematisk, at Wholleben sine steder strækker videnskaben for at bakke sine egne spekulationer op, er det på den anden side vigtig at anerkende, at han med sin formidling er med til at give utroligt mange mennesker, som forskerne formentlig aldrig ville nå, et nyt,

mere respekt- og omsorgsfuldt perspektiv på træer. Med tanke på at mange af menneskehedenes ældste fortællinger om verden og dens tilblivelse benytter antropomorfering for netop at knytte et klart bånd mellem mennesket og resten af naturen, er det også værd at overveje, om dette faktisk kan være en acceptabel formidlingsstrategi. Således argumenterer professor Bryan Moore (2008), som forsker i økocentrisk litteratur, for, at personificering ikke behøver at være et antropocentrisk greb, men faktisk også benyttes i økocentrisk litteratur for at skabe tilknytning og identifikation.

Konklusion og videre perspektiver

Meget af det liv, som er på kloden, er truet af menneskelig aktivitet, også mennesket selv. Der er behov for ikke bare at ændre menneskelig aktivitet, men også den underliggende tænkning, så vi forstår, at vi er en del af et komplekst natursystem, som vi – om ikke andet så for vores egen overlevelses skyld – må respektere og tage vare på. Her spiller oplevelsen af naturforbundethed formentlig en vigtig rolle. Selvom medieteknologier indenfor visse forskningstraditioner anses for at skade tilknytning til resten af naturen, peger jeg her på, at disse ligeledes kan bruges til bygge bro over den faktiske og konceptuelle afstand mellem mennesker og resten af naturen.

Det er klart af de tre eksempler, som diskuteres ovenfor, at medieteknologierne i sig selv ikke står alene i forhold til potentielt at mindske afstanden. Selve det medierede indhold, fortællinger og specifikke fortællestrategier, er overordentligt centrale også. Der er meget, som tyder på, at rent faktisk information eller alarmistisk formidling ikke for alvor kan understøtte de grundlæggende forandringer, der er behov for, men snarere medfører apati og distance (Arnold 2018; Baden, McIntyre & Homberg 2019; Happer 2017). Det er derfor vigtigt for medieforskningen at undersøge, hvordan forskellige typer af fortællinger og fortællestrategier modtages og omsættes af mediebrugere på måder, der understøtter og opmuntrer naturforbundethed.

Litteratur

- Arnold, A. 2018. Climate change communication studies: Inquiries into beliefs, information and stories. I *Climate change and storytelling: Narratives and cultural meaning in environmental communication*. Palgrave Macmillan, 7-55.
- Baden, D., K. McIntyre & F. Homberg. 2019. The impact of constructive news on affective and behavioural responses. *Journalism Studies* 20:13, 1940-1959.
- Baum, S.D., S. Armstrong, T. Ekenstedt, O. Häggström, R. Hanson, K. Kuhlemann, M. Maas, J.D. Miller, M. Salmela, A. Sandberg, K. Sotala, P. Torres, A. Turchin & R.V. Yampolskiy. 2019. Long-term trajectories of human civilization. *Foresight* 21:1, 53-83.
- Beery, T.H. & D. Wolf-Watz. 2014. Nature to place: Rethinking the environmental connectedness perspective. *Journal of Environmental Psychology* 40, 198-205.
- Capaldi, C.A., H.A. Passmore, E.K. Nisbet, J.M. Zelenski & R.L. Dopko. 2015.

- Flourishing in nature: A review of the benefits of connecting with nature and its application as a wellbeing intervention. *International Journal of Wellbeing* 5:4, 1-16.
- Ceballos, G., P.R. Ehrlich, A.D. Barnosky, A. García, R.M. Pringle & T.M. Palmer. 2015. Accelerated modern human-induced species losses: Entering the sixth mass extinction. *Science Advances* 1:5, 1-5.
- Charles, C., K. Keenleyside, R. Chapple, B. Kilburn, P.S. van der Leest, D. Allen, M. Richardson, M. Guisti, L. Franklin, M. Harbrow, A. Moss, L. Metcalf & L. Camargo. 2018. *Home to us all: How connecting with nature helps us care for ourselves and the earth*. Children and Nature Network.
- Chawla, L. 2020. Childhood nature connection and constructive hope: A review of research on connecting with nature and coping with environmental loss. *People and Nature* 2, 619-642.
- Drotner, K. 1990. Modernitet og mediepanik. I T. Deichman-Sørensen & I. Frønes, red. *Kulturanalyse*. Gyldendal Akademisk, 131-159.
- Edwards, R. & B. Larson. 2020. When screens replace backyards: Strategies to connect digital-media-oriented young people to nature. *Environmental Education Research* 26:7, 950-968.
- Fretwell, K., & A. Greig. 2019. Towards a better understanding of the relationship between individual's self-reported connection to nature, personal well-being and environmental awareness. *Sustainability*, 11:5, 1-21.
- Happer, C. 2017. Belief in change: The role of media and communications in driving action on climate change. I A. Elliott, J. Cullis, & V. Damodaran, red. *Climate change and the humanities*. Palgrave Mcmillan.
- Haraway, D. 2003. *The companion species manifesto: Dogs, people and significant otherness*. Prickly Paradigm Press.
- Harvey, N. (vært). 6. april 2020. Erosion and evolution: Our undoing is becoming. [Audio podcast episode]. I *Bioneers radio series*. <https://bioneers.org/erosion-evolution-undoing-becoming/>
- Ives, C.D., M. Giusti, J. Fischer, D.J. Abson, K. Klaniecki, C. Dorninger, J. Laudan, S. Barthel, P. Abernethy, B. Martín-López, C.M. Raymond, D. Kendal & H. von Wehrden. 2017. Human–nature connection: A multidisciplinary review. *Current Opinion in Environmental Sustainability* 26-27, 106-113.
- Ives, C.D., D.J. Abson, H. von Wehrden, C. Dorninger, K. Klaniecki & J. Fischer. 2018. Reconnecting with nature for sustainability. *Sustainability Science* 13, 1389-1397.
- Kingsland, S.E. 2018. Facts or fairytales? Peter Wholleben and the hidden life of trees. *Bulletin: Ecological Society of America* 99:4, e01443. Tilgæt på: <https://esajournals.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/bes2.1443>
- Larson, L.R., R. Szczytko, E.P. Bowers, L.E. Stephens, K.T. Stevenson & M.F. Floyd. 2019. Outdoor time, screen time, and connection to nature: Troubling trends among rural youth? *Environment and Behavior* 51:8, 966–991.

- Mackay, C. & M. Schmitt. 2019. Do people who feel connected to nature do more to protect it? A meta-analysis. *Journal of Environmental Psychology* 65, 1-9.
- Matthews, J. 2014. Ecocentrism. I J. Matthews, red. *Encyclopedia of environmental change*. Sage Publications, 319.
- Martin, C. & S. Czellar. 2017. Where do biospheric values come from? A connectedness to nature perspective. *Journal of Environmental Psychology* 52, 56-68.
- Michaelson, V., N. King, I. Janssen, S. Lawal & W. Pickett. 2020. Electronic screen technology use and connection to nature in canadian adolescents: A mixed methods study. *Canadian Journal of Public Health* 111:4, 502-514.
- Moore, B. 2008. *Ecology and literature: Ecocentric personification from Antiquity to the twenty-first century*. Palgrave Macmillan.
- Moore, J., P.R. Geimer, R. Finnegan & C. Michel. 2019. Dynamic analysis of a large freestanding rock tower (Castleton Tower, Utah). *Bulletin of the Seismological Society of America* 109:5, 2125-2131.
- Pergams O. & P. Zaradic. 2006. Is love of nature in the US becoming love of electronic media? 16-year downtrend in national park visits explained by watching movies, playing video games, internet use, and oil prices. *Journal of Environmental Management* 80, 387-393.
- Wholleben, P. 2016. *Træernes hemmelige liv*. People's Press.
- Windemuth, E. (producer), P. Ehrlich & J. Reed (instruktører). 2020. *Hvad jeg lærte af en blæksprutte* [film]. Off the Fence & ZDF Enterprizes.